

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

T R S T - 25. februarja 1982
Leto XXXIV. - Štev. 4
Petnajstdnevnik - Quindicinale
Abbon. postale - Gruppo II/70
300 lir

Pri nas nastaja, ko v Rimu umira...

V deželi je torej nastala «šestokraka» koalicijska, ki bo prej ali slej prišla do izraza tudi v vladi Furlanije-Juljske krajine. Novi zavezniki so, poleg krščanske demokracije, socialistov in republikancev, ki so že prej sodelovali, še socialdemokrati, liberalci in Slovenska skupnost. Prvih pet strank bo neposredno sodelovalo v deželni vladi, predstavnik Slovenske skupnosti pa jo bo podpiral od zunaj. Zato je bil izvoljen za predsednika sedme svetovalske komisije, ki se ukvarja z vprašanji prometa in pristnišč.

Zaključila so se pogajanja, podpisali so sporazum, za njegovo uresničitev pa bo potrebno še precej časa, najbrž cel mesec. To pa zato, ker bodo morali razširiti deželno vlado za še eno odborništvu, to pa mora deželni svet potrditi s posebnim zakonom. Šele tedaj, ko bo zakon izvršilen, se pravi, da ga bo potrdila tudi vlada, bodo stranke šestokrake koalicijske izvolile nove odbornike, ki bodo iz vrst socialne demokracije in liberalne stranke.

Kakšna je naša ocena te koalicijske? Lahko bi se izmazali s kratko ugotovitvijo, da jo bomo ocenjevali po delu, vendar velja tudi to, da se v bistvu ni spremenilo nič pomembnega in da bo tudi ta Comellijeva deželna vlada izraz predvsem interesov furlanske krščanske demokracije, ki ima v deželnem svetu, predvsem pa v deželni vladi prevladujočo vlogo. Okrepil se je laični del deželne vlade pod nekakšnim pokroviteljstvom socialistov, ki bi sicer bili v odnosu s KD prešibki, pa so potrebovali nekaj manjših zaveznikov. Mednje, seveda, PSI ne šteje Slovenske skupnosti, ki bo najbrž imela med laično vlogo.

Nekaj pa je vendarle čudnega v tej novi formuli. Nastala je pod pritiskom tistih sil, ki bi bile rade prilagodile politična zavezništva v deželah, pokrajinah in občinah razmeram v rimski vladi. V Italiji se je oblikovala petstrankarska koalicijska, izboljšali so se odnosi med socialisti in socialnimi demokrati, zato so jo razširili tudi na periferijo, k nam. Smešno je le to, da so se — po dolgih pogajanjih — prilagodili rimski koalicijski prav v času, ko je začela na vso moč škripati in sploh ne vemo, če bo Spadolinijeva vlada ostala do Velike noči, ali pa jo bo pobral pustni kralj takoj po pepelnici sredi.

Nekoč je veljalo, da so v Furlaniji-Juljski krajini preizkušali koalicijske, ki so čez nekaj let zavlada v Rimu. Tako je bilo za levi center v svojih variantah,

sedaj pa velja že to, da je Furlanija-Juljska krajina repek političnega dogajanja, kjer delajo tiste vlade, ki so že v Rimu dokazale, da so politično propadle.

Pravzaprav pa je vse to le prazno govoričenje o formulah, političnih odnosih v koalicijski, razdelitvi mest. Kaj pa nas vse to briga? Ljudi zanima predvsem to, kakšne interese bo neka deželna vlada branila. Slovence bo, seveda, zanimalo, kakšne specifične interese naše dežele, naših krajev, bo branila nova vlada in spodbujala v svojih programih in praksi.

Programa nismo videli, tudi se o njem ni veliko govorilo. Predstavljati pa bi si morali, da bo moral dati jasne odgovore glede bodočnosti gospodarstva v Posočju, na Tržaškem in Benečiji. Kaj bo z vojaškimi služnostmi? In s kmetijstvom? Kakšen bo odnos nove deželne vlade do pravic slovenske manjšine?

O tem smo pisali nekaj že zadnjič. V tem času so se stvari le nekoliko poslabšale. Skoraj iste dni, ko je krščanska demokracija predložila svoj zakonski osnutek o zaščiti slovenske manjšine, je goriška pokrajinska uprava (vodi jo socialist, v njej pa je tudi predstavnik SSK) odstranila vrsto dvojezičnih smerokazov v Brdih in celo v števverjanski občini, ki jo upravlja Slovenska skupnost... So mar že mislili, da je tistih nekaj smerokazov odločno preveč za Slovence?

V Rimu so se medtem nadaljevala pogajanja med vlado in ustanovo RAI o dodatni konvenciji, ki naj ustanovi slovenske televizijske oddaje. Zanimivo je, da je vlada zahtevala, naj bodo slovenske televizijske oddaje namenjene samo Slovincem na Tržaškem in Goriškem. Za vlado namreč ni Slovencev v videmski pokrajini, ker pač tako trdi KD. Da bi si kdo ne drznil navzlic tej «dogmi» v radiu in televiziji trditi, da obstajajo beneški Slovenci, pa vsebuje vladni predlog dogovora z RAI tudi preventivno cenzuro nad slovenskimi TV oddajami. Najbrž zato, da bi se ne ponovil škandal, ko je televizijski režiser Lucchetti za TG 2 pokazal zbor beneških Slovencev na Kamenici, kjer je v slovenščini molil nič manj kot videmski nadškof!

No, pa smo že pri zakonu KD o slovenski manjšini. Ni bil še objavljen, vendar iz tega, kar sami demokristjani vedo povedati, omejuje KD našo manjšino le na Tržaško in Goriško, za Benečijo, kantsko dolino in Rezijo pa dopušča

kvečjemu, da žive tam neke posebne vrste Italijani, ki naključno govorijo nek slovenski dialekt. Zato KD v svojem zakonu blagohotno dopušča pouk slovenščine v italijanskih šolah po Benečiji, a popoldne in neobvezno. Skratka, dopuščajo to, kar je že sedaj dovoljeno kjerkoli vzdolž apeninskega polotoka, tudi na Lampedusi, če bi se tam komu zahotelo po slovenščini, iz radovednosti.

Videli smo, da bo osnutek KD najslabši, najbolj reakcionaren in sploh tak, da bo zaviralno vplival na razplet diskusije o globalni zaščiti.

Menimo pa, da ima dežela Furlanija-Juljska krajina do naše manjšine politične obveznosti in dolžnosti. Kaj pa bo rekla nova šestokraka koalicijska o nas? Pravijo, da so se dogovorili, da bo «vsaka stranka podprla svoj zakon». Torej demokristjani svojega, socialisti svojega, SSK svojega itd. Temu bi se reklo «odkriti Ameriko». Bolj pametno bi bilo, če bi deželna vlada in deželni svet rekla nekaj drugega, toliko bolj pomembnega: senat naj opozorijo, pozovejo, naj vendar prične razpravo o obstoječih zakonih za globalno zaščito in naj jo tudi zaključijo. To bi bilo že nekaj drugega. Bo Comelli, predstavnik šestokrakih to rekel in kaj storil?

Še zadnja pripomba, o kateri naj ljudje razmišljajo. Pogajanja o šestokraki koalicijski so se zavlekla tudi zato, ker so stranke (KD, PSI, PSDI, PRI, PLI, SSK) hotele za pogajalno mizo spremeniti tudi ravnotežja sil tudi drugod, kot je bil primer goriške pokrajine in Tržiča. V Gorici so demokristjani dobili predsednika krajevne zdravstvene enote, niso pa dobili (še) tržiške občine, ki jo vodi napredna uprava. Res žalostno bi bilo, če bi razbijanje naprednih uprav, ki so rezultat ljudske volje in volitev, bil drobiž za plačevanje računov v okviru deželne koalicijske.

Pač pa se stranke šestokrake koalicijske niso bogve kaj menile za Trst, kjer bodo v kratkem volitve. Potrjujejo le protikomunistično izbiro, ne pa diskriminacije do Liste. In vendar bi bilo dokaj logično, če bi se za mizo pogovorili tudi o perspektivah mesta, ki je obenem tudi glavno mesto dežele in kjer je politični položaj izjemen.

Že skupna antifašistična podlaga bi morala te sile prepričati, da je treba postaviti stvari drugače kot doslej. Pomladi bomo namreč odločali, ali bo Lista za Trst omogočila Almiranteju in fašistom, «pohod na Trst». Na rimskem kongresu

Goriška pokrajinska uprava in Slovenci

Goriško pokrajino upravlja levo-sredinski odbor (sestavljajo ga stranke DC, PSI, PSDI, PRI in SSK), ki je nastal po obdobju demokratične solidarnosti med strankami ustavnega loka. Je torej čas vsaj delnega obračuna delovanja te nove uprave. Ni naš namen, da bi tukaj obravnavali v podrobnosti, kako in s kakšnimi uspehi je ta široka koalicija delovala na področjih, ki so v neposredni pristojnosti pokrajinske administracije. Dotaknili se bomo le nakaj vprašanj, ki zadevajo slovensko narodnostno skupnost in ki, čeprav niso med primarnimi kompetencami pokrajine, predstavljajo pa še vedno neko vrsto preskusnega kamna za demokratično usmerjenost in demokratično vodenje obmejne krajevne uprave.

Ko so na čelo pokrajine izvolili nov levo-sredinski odbor s socialističnim predsednikom in obnorno iz vrst Slovenske skupnosti, je slovenska javnost v glavnem sprejela tako rešitev krize z zadovoljstvom in s pričakovanjem, da bo ta odbor pokazal zaradi svoje reprezentativnosti (saj sta v njem neposredno zastopani dve od strank, ki združujejo Slovence) nekaj novega pri obravnavanju vprašanj Slovencev. Komunisti nismo na novo stvarnost gledali tako optimistično. Vedeli smo namreč, da niso bili problemi slovenske manjšine v ospredju pri pogajanjih za sestavo novega odbora, niti ni bilo resnih obvez za rešitev tistih odprtih vprašanj, zaradi katerih smo kot stranka izstopili iz prejšnje večine (sprememba pravilnika glede rabe slovenščine v pokrajinskem svetu, nemestitev funkcionarja z znanjem slovenščine). Odpravili pa smo se vsakršnemu aporističnemu nasprotovanju in se obvezali, da bomo delovanje novega odbora spremljali z opozicije lojalno, obenem pa preverjali njegove resnične namene in politično voljo pri reševanju konkretnih problemov. Kar se pa tiče slovenske narodnostne skupnosti smo še enkrat potrdili nujnost po enotnem nastopu vseh komponent manjšine pri reševanju njenih vprašanj.

Nekateri dogodki in nekateri provokatorski posegi goriške pokrajinske uprave pa nam danes kažejo, kakšna je politika te ustanove do vprašanj slovenske narodnostne skupnosti in dejansko dokazujejo, da je bilo naše takratno zdržanje preveč zaupljivo. Za to je zglede zadnji primer odstranitve dvojezičnih smerokazov na cestah v Brdih, o katerem je obširno poročal dnevni tisk. V zvezi s tem dogodkom se nam zdi potrebno in koristno, da navedemo v celoti odgovor, ki ga je dal predsednik Cumpeta na vprašanje svetovalca tovariša Spacala:

«Pokrajinska uprava se je pri nameščanju dvojezičnih smerokazov poslužila že preizkušenega kriterija ter poskrbela za postavitve dvojezičnih

znakov v nekaterih krajih na območju Brd. To je povzročilo proteste s strani nekaterih občanov in pokrajinski odbor je sklenil dvojezične table odstraniti in nadomestiti z drugimi, s tem, da ostane dvojezična oblika imena samo za pretežno slovenske kraje. Vem, da tako stališče ne zadovoljuje prijateljev slovenske narodnosti.

Vsekakor obstaja precej dvomov in nejasnosti glede sprejemanja odločitev o tako delikatnih zadevah. Glede tega naj povem, da smo se posvetovali tudi s prefekturo. Želim pa posebej poudariti, da odločitev o odstranitvi, oziroma zamenjavi smerokazov, nikakor ne vpliva na moje stališče o nujnosti sprejetja globalnega zaščitnega zakona za slovensko narodnostno skupnost. Prav omenjeni zakon naj bi urejeval vprašanja eventualne dvojezičnosti» (*Primorski dnevnik*, 18.2.1982).

V teh besedah je razvidno stališče, s katerim se soočamo in polemiziramo že več let in ki je značilno za politiko Krščanske demokracije do manjšinskega vprašanja. Na eni strani je težnja, da se vsaka odločitev prepusti zaščitnemu zakonu, na drugi strani pa je poskus, da se čim več omejujejo tudi že dosežene pravice naše skupnosti tako, da bo mogoče ob diskusiji globalnega zakona dejansko razpravljati, ne da bi bilo nič prekonstruiranega.

Tako ravnanje in obnašanje goriške pokrajinske uprave (in še posebej njene socialističnega predsednika in njene odbornice iz vrst Slovenske skupnosti) potrjujejo še dva nič manj pomembna dogodka, o katerih bomo na kratko poročali.

Mislimo tukaj na izvajanje deželnega zakona o pravici do študija in na razpravo o ustanovitvi novih šol. V prvem primeru je na predlog (ali bolje ukaz) Krščanske demokracije prevladalo napačno tolmačenje deželnega zakona, kar je imelo kot posledico krivično diskriminacijo slovenskih učencev iz Benečije, ki se šolajo v Gorici in ki bi jim morala zato pokrajina zagotoviti podporo, ki jo predvideva deželni zakon. V drugem primeru pa sta socialistični predsednik in slovenska odbornica pristala na veto Krščanske demokracije, ki ni hotela, da se ustanovi na italijanskem zavodu za industrijo «Galilei» sekcija s slovenskim učnim jezikom, čeprav je to enotno predlagal Sindikat slovenske šole ob polni podpori italijanskih šolskih predstavnikov.

Mislimo, da mora slovenska javnost take dogodke bolj pazljivo spremljati in zavzeti do njih jasna stališča. Politični trenutek ni namreč slovenskemu vprašanju posebno naklonjen.

Šmo pred razpravo zakona o globalni zaščiti in konservativne sile s Krščansko demokracijo na čelu

skušajo na vse načine doseči, da bo ta zaščita na najnižji ravni. S tako stvarnostjo se moramo Slovenci sprijazniti, za nas je še enkrat nujna največja enotnost, posebej pa še prepričanje, da tako važna vprašanja ni mogoče rešiti s kakršnimkoli barantanjem ampak z jasno politično voljo, ki lahko sloni in se opira samo na vse demokratične sile v deželi in državi.

Ivan Bratina

Poročilo tržaške federacije ZKMI

V sredo, 10. februarja, se je na povabilo Republiške konference ZSMS mudila v Ljubljani delegacija tržaške federacije ZKMI. Sprejeli so jo najvišji voditelji ZSMS, med katerimi sekretar Robert Črne, odgovorna za mednarodne odnose Danica Smerdu in ostali člani predsedstva. Zastopstvo tržaških mladincev se je ob tej priložnosti zlasti podrobneje seznanilo s temeljnimi usmeritvami jugoslovanske notranje in zunanje politike ter o vlogi ZSMS. Sicer pa so tudi predstavniki Republiške konference pokazali dokajšnje zanimanje za italijansko stvarnost, organizacijsko ureditev in delovanje ZKMI. Na uradnih pogovorih sta delegaciji razpravljali obenem o mednarodnih vprašanjih ter nadaljnem medsebojnem sodelovanju. V okviru obiska je predstavništvo ZKMI med drugim obiskalo Muzej revolucije in osnovno šolo «Prežihov Voranc».

Srečanje je pokazalo, da se odnosi ZKMI in ZSMS, ki so se začeli pred dobrim letom dni na pobudo nekaterih krožkov ZKMI Zahodnega Krasa, še nadalje ugodno odvijajo.

VI.

Pri nas

misovske stranke je Almirante povedal predvsem dvoje. Da je MSI fašistična stranka in da ne bo več nosila preteklih krink in da želi «skupaj z Listo zavzeti Trst». Opazovalci na kongresu so tedaj začeli govoriti zares o «pohodu na Trst». Če temu dodamo, da so Pannello sprejeli z rimskim pozdravom, je tržaška godlja že skušana in zabeljena. Kdo pa jo bo jedel? Nam bi se gnusila, zato mislimo, da bi morale demokratične sile postaviti protifašistično alternativo za Trst v ospredju, tudi zato, ker je od nje odvisna obnova zdušja sožitja, ki se je razblinilo pred nekaj leti.

8. MAREC

Morda je res samo datum...

Vsi radi kaj praznujemo, posamezno, kolektivno, prilično, »zapovedano«... to pa zato, ker pač samo enkrat živimo. Pust je, hvalobogu, za nami, nas, ženske, pa čaka sedaj še en napor: naš 8. marec. Seveda je ta dan veliko, veliko bolj pomemben kot pustovanje, da ne bi slučajno prišlo do zamere.

Lansko leto smo ob tej priliki zapisali, od osmi marec ne sme biti samo datum, na koncu članka pa smo, iz previdnosti, dodali, da bi zelo radi objavili razna poročila o praznovanjih tega dne po naših krožkih in društvih. Odzivov je bilo... samo eden. Čeprav bi človek, po komentarjih iz naslednjih dni sklepal, da smo ženske širom tržaškega in goriškega, pošteno, veselo, dosledno (?) proslavljale. Kjerkoli pa si potem vprašal, zakaj ni nobena ničesar napisala, si našel vedno na isti odgovor: kaj naj pa pišemo? praznovali smo pač... Potem pa se ti avtomatično porodi misel, da je osmi marec res samo datum, prilika, ko ti mož mogoče pomije posodo in za eno noč popazi na otročaj, tisti, bolj zavedni, pa ti kupijo še mimožo in rdeč nagelj. Rezke opazke na ta račun pa itak ostanejo, češ, babe imajo svoj praznik, mi, dedci pa še ne. Pa ni to zavist, ampak samo tako, da nekaj bleknejo.

Letos ne bi pisali, da je osmi marec samo datum ali ne, niti ne bi opisovali dogodkov, ki so pravzaprav določili osmi marec za mednarodni dan žena, ali kot nekatere zatrjujejo, dan ženske. Po svetu se danes dogajajo take tragične stvari, in toliko jih je, da bi obujanje zgodovine izgledalo kot vroče olje na odprto rano.

Širom po razvitih, civiliziranih državah še vedno za vsako figo izvolijo svojo »miss«, čeprav feministke in sploh vse ženske zdrave pameti tega ne odobravajo, po televiziji večer za večerom vidimo do pičice urejene gospodinje, nekatere od njih se sploh ne zmenijo če jim je devetčlanska družine do onemoglosti zapacala praznični prt, saj imajo vendar tainta pralni prašek, ki bo prt z vsemi packami vred spremenil v znežno belo čistočo.

Po reklami so navadno televizijska poročila, preko katerih zvemo, da je med teroristi vse več žensk. In te najbrž ne praznujejo osmega marca, saj jih vežejo vse drugačni ideali, kot nas. Sicer pa, ali je to oblika globalne emancipacije in osamosvjitve?

Ko pa sedimo, za osmi marec, za dobro založeno mizo, klepetamo, najraje opravljamo in pijemo, kaj nas veže, nas, ki nimamo s terorizmom nobenega

opravka, večino nas, ki se nas grozote v Salvadorju in drugje po svetu komajda dotaknejo, nas, ki smo za časa NOB izpolnile svojo življensko nalogo, za tisti tolikokrat imenovani boljši jutri? Ne bi rada, da bi slabo razumeli. Tudi mene so vzgojili v duhu boljše prihodnosti konec koncev nisem ravno več otrok. Toda, kakšne ideale naj si ustvarjamo danes? Morda svetovni mir, sožitje, enakovrednost med narodi? Žal, o tem danes ne moremo odločiti me, še najmanj na praznovanjih osmega marca. Danes je že tako, da mladi zazeajo, ko jim starejši govorijo o strahotah vojne in taborišč, stari pa se zgražajo nad besedo splav. Izjeme so seveda izvete, pa niti posploševanje ne pride v poštev. Tako bomo še enkrat, morda še bolj očitno kot prejšnja leta, mlade sedele na enem koncu, starejše pa na drugem koncu mize, novoporočene bodo silile domov, govor pa bo šel še enkrat skoraj neopazno mimo.

Proslavljale pa vendar bomo, ker je to ena prilika več, da gremo »opravičeno« zdoma, ker je to že skoraj tradicija. Pa še brez skrbi bomo, saj bodo naši malčki spali celo noč s suho ritko v tistih tako praktičnih sintetičnih pleničkah, soprog pa si bo za večerjo zakuhal izdatno mineštro in vrečke, potem pa bo kot ostalih 300 dni v letu (kar jih ostane so tudi zanj opravičeni) zaspal pred televizorjem. Seveda, povsod, tam, kjer moških ne bomo povabile na praznovanje 8. marca. Saj smo vendar emancipirane!

mkr

PREJELI SMO

Dogodke na poljskem oceniti na podlagi stvarnosti

V enem prvih členov statuta KPI bi moralo biti zapisano, da je partija revolucionarna. Iz principa so KP revolucionarne povsod. Izkušnje v tem smislu iz preteklosti dopolnjujejo tudi izjave in praksa iz naših časov. Slučajno navajam tu pravilno trditev tajnika KP Španije Santiaga Carilla, ki v svoji razpravi »Komunizem in država« pravi, da so v zahodnem svetu komunistične partije različne od drugih, ker si edine postavljajo kot cilj spremembo družbenega sistema. Bolj enostavno in tudi ostro je geslo kubanskega izvora »El deber de cada revolucionario es hacer la revolucion« (dolžnost vsakega revolucionarja je izvesti revolucijo), ki nas v našem življenju polnem udobnosti naravnost stisne ob zid.

Dogodki na Poljskem so še enkrat pokazali majhno mero revolucionarnosti naše partije in drugih v zahodnem svetu z vrsto izjav s katerimi je KPI tekmovala s strankami jasnega reakcionarnega in protikomunističnega izvora in prakse.

Emocionalni trenutek se mi je zdel vzrok takih izjav. V rekah besed katere se dnevno uporablja v političnih govorih

in spisih je že skoraj sama retorika: svoboda, mir, človeške pravice, samoodločanje, neodvisnost itd. Gre za pravične in plemenite pojme, ki pa so v stvarnosti vsi odvisni od dejstev ali bolje od razmerja moči v svetu.

Kot komunistična partija smo pred dvajsetimi leti dvignili glas proti ameriškam spletkam proti Kubi, nato proti vojni v Vietnamu, obsodili smo sovjetski poseg na Češkoslovaškem in nato v Afganistanu in sedaj vojaški udar na Poljskem.

Cilj vseh KP bi moral biti graditev socialistične družbe. Skušajmo pregledati nekaj zgodovinskih primerov, ki zadevajo take gradnje: Pariška komuna je bila zatrta v krvi, Oktobrska revolucija in državljanska vojna v Sovjetski zvezi sta terjali milijone življenj, na Kubi je bila oblast osvojena s silo, v Vietnamu s silo, v Angoli s silo, v Etiopiji s silo, v Nikaragvi s silo. S silo je bil strt »drugačen« socialistični poskus v Čilu, s silo se na nogah držijo vse vojaške diktature v latinski Ameriki, sila se uporablja proti tistim, ki se v Salvadorju borijo za drugačen družbeni red (brez dvoma socialistični). Mislim, da ni prišlo v

svetu še bo nobenega temeljitega preobrata družbenega reda na podlagi samih volitev. Zgodovina torej dokazuje, da kdor drži oblast jo iz rok spusti samo če je k temu prisiljen s silo.

Po drugi svetovni vojni igra v vsakem svetovnem dogodku vedno večjo vlogo Sovjetska zveza. Z materialno pomočjo SZ in socialističnega tabora je prišlo do vrste sprememb, ki bi bile sicer nemogoče na podlagi samih ideologij, teorizacij in izjav.

Tudi v državah »realnega socializma« so komunisti prišli na oblast s silo. Delno kot bojevita oborožena moč borbe proti nacizmu in delno ob pomoči nezadržnega naleta Rdeče armade. Dejstvo pa je na vsak način, da so na oblast prišli. Kot voditelji v teh državah so imeli dve možnosti: ali izgraditi socialistično družbo ali predati oblast. Graditev socialistične družbe je prišla v teh državah do različnih pozitivnih in negativnih stopenj: glede na moč in pripravljenost partij ob prevzemu oblasti, glede na položaj v vsaki državi ob tej politični spremembi, glede na prostost katero so uživale sile, ki so se proti novim oblastem borile.

V primeru Poljske je vedno igrala izredno važno vlogo cerkev, ki je brez dvoma bolj (veliko bolj) skrbela za politično dejavnost kot za duševno. Dogodki teh mesecev so k temu dovolj jasen dokaz. Sklepa se lahko, da je cerkev v letih ko je zaradi nesposobnosti ali zaradi nepoštenosti poljska partija delala napake ali zločine, redno hujškala proti oblastem in vso krivdo valila na vlado.

Nastal je tako sindikat «Solidarność», neodvisen od poljske partije, vendar v kakšni meri neodvisen od Vatikana in tistega, ki se za njegovo krinko skriva? Jasno je, da je «Solidarność» stremel za zrušenjem režima, kateremu bi sledil nov družbeni red. Nekaj takega res ni bilo v uradnih programih «Solidarności», vendar pogledajmo kdaj je cerkev ponujala in blagoslavljala drugačne ustroje od kapitalističnega?

General Jaruzelski — in mirno lahko verjamemo v sovjetsko nadzorstvo — kot voditelj edine sile, ki je lahko zajezila klerikalne načrte, je v takem položaju prevzel oblast preden bi jo kdo drugi z veliko nevarnostjo za Poljsko in morda tudi za svetovni mir. Kot je l. 1968 poseg na Češkoslovaškem prehitel morebiten poskus Zahoda, tako se je na Poljskem morda na času prehitelo domač prevrat. Po umiritvi bodo imeli poljski komunisti drugo možnost za nekaj ustvarjati in razumljivo je upanje, da bodo iz dogodkov povzeli potrebne zaključke. Dati cerkvi, od vedno «razpečevalki verskega mamilaa», možnost vlade bi bila napaka katero si noben komunist ne more dovoliti.

Akcija KPI o poljskih dogodkih je bila neprimerna in je slonela na nepremišljenosti. Zdelo se mi je, da so naši predstavniki skušali pred mikrofoni RAI prehiteti na času in v smislu Pietra Longa in skušali dodati še nekaj točk prošnji za ameriški vizum. Izjaviti, da se je končal revolucionarni nalet Oktobrske revolucije je bila huda nepremišljenost. Vse to ne daje veliko možnosti uspeha nalogam komunistične partije, ki ostaja tako v mreži večnih kompromisov in v večnem zasledovanju vililnih odstotkov.

Bruno Križman

Rade volje priznavamo, da je članek, ki nam ga je poslal B.K. napisan dokaj spretno, čeprav se pri tem poslužuje dogmatičnih trditvev, ki so poleg vsega tako splošne, da vodijo k nepredvidenim zaključkom.

DELO ni katedra marksizma, vendar se nam zdi, da B.K. predstavlja v nekaterih svojih trditvah bolj karikaturu marksizma, kot pa njegovo kritično in analitično bistvo.

Zato bomo skušali v odgovoru osvetliti vsaj nekatera protislovja, v katera zahaja. Nikakor ne mislimo, da bomo s tem odgovorom izčrpali diskusijo, ki poteka tudi v naših partijskih vrstah, vendar se nam zdi potrebno, da zastavimo nekaj problemov, na katera naj si naši tovariši tudi sami poiščejo pravi odgovor.

1. «Iz principa so KP revolucionarne povsod» in še «Dolžnost revolucionarja je izvesti revolucijo». Trditve so lahko tudi resnične, čeprav ni rečeno, da deluje vsaka partija, ki si nadene ime «komunistična» ali «revolucionarna» ali «delavska» v tem smislu. V revolucionarni Nikaragvi so zaprli voditelje tamkajšnje komunistične partije pod obtožbo «protirevolucionarne dejavnosti», v Latinski Ameriki je mnogo strank, ki se imenujejo «revolucionarne», so pa v resnici fašistične ali hujše. Ne gre torej za IME stranke, pač pa za vsebino njenega programa, njene prakse in interesov, ki jih zagovarja ter uveljavlja. Strinjamo se, da je dolžnost revolucionarjev, da izvedejo revolucijo. Tu pa se moramo dogovoriti, kaj je «revolucija». Nam se zdi, da je mogoče odgovoriti na to vprašanje s takim odgovorom: revolucija je korenita preosnova družbenih odnosov, ki naj zagotovijo delovnim ljudem, da razpolagajo z ustvarjeno presežno vrednostjo in jo upravljajo v vseh aspektih družbenega in političnega življenja. Revolucija je torej preširok pojem, da bi ga lahko poenostavljeno izenačili z golim prevzemom oblasti ali zgolj s spremembo narave lastne proizvodnih sredstev tako, da ta preidejo iz rok zasebnikov v roke državne oblasti. Če bi namreč veljala samo ta definicija bi moral reči, da je Italija na pol že socialistična, ker je polovica proizvodnih sredstev v rokah države?

2. B.K. trdi, da so «svoboda, mir, človekove pravice, samoodločanje, neodvisnost» v bistvu emocionalna ali retorična gesla. Sklepati moramo, da jih je tudi Lenin uporabljal zgolj emocionalno? In vendar je oktobrska revolucija slonela na teh geslih! Še danes so to cilji revolucionarnih in osvobodilnih gibanj v svetu. B.K. pa vse to pogojuje (nekako kot «Pravda») «razmerju moči v svetu». Seveda, toda kakšemu razmerju? Mar razmerju med vojaškima blokoma in torej velesilama? Če je tako, so pravzaprav zaman revolucionarna ali avtohtona osvobodilna gibanja v svetu: zadostovala bi zgolj vojaška in gospodarska moč Sovjetske zveze v njeni tekmi z Druženimi državami Amerike. Pa tudi v tem primeru se moramo vprašati, ali je državni udar na Poljskem (in pred tem zasedba Češkoslovaške, vojaški poseg v Afganistanu) okrepil ali ošibil mednarodno vojaško-politično vlogo v Evropi in svetu. Nam se, skromno povedano, zdi, da je vojaška moč varšavskega pakta ošibljena, saj se poljska vojska (druga najmočnejša v tem aktu) ukvarja predvsem z notranjo represijo in kontrolo, sovjetska vojaška sila pa se izčrpava v nepotrebni protiveržilski vojni v afganskih gorah. Da o zrahlijanih simpatijah in zavezništvi SZ ne govorimo, kot ne govorimo o tem, v kolikšni meri so ti dogodki strnili atlantski blok in imperialistične težnje v svetu. Če smo iskreni in gremo stvarjem do konca, si moramo priznati, da je bila omenjena blokovska politika polomija tudi iz vidika strogo blokovskih interesov. V kolikšni meri bodo gospodarstva vzhodnoevropskega bloka utrpela boj-

kot ZDA in zahodne Evrope (tehnologija, krediti itd.) je prav tako zanimivo vprašanje, s katerim naj se ubada, kdor enači interese socializma s strategijo širjenja blokovskega vpliva v svetu.

3. B.K. trdi v nadaljevanju svojega razmišljanja, da je graditev socialistične družbe mogoča «samo s silo» in navaja pri tem zgodovinska dejstva, oziroma poudarja misel, da se tudi razredni nasprotnik poslužuje sile, da ohrani svojo oblast.

Tudi to je res, čeprav bi bilo potrebno pojasniti nekaj stvari. Ločiti moramo, kaj pomeni «prevzeti oblast s silo» in kaj pomeni «graditi socializem s silo».

Prevzem oblasti je, vsekakor, dejanje sile. Toda to še ne pomeni, da pomeni sila tudi nasilni prevzem oblasti. Verjetno moramo pojasniti, da je prevzem oblasti predvsem vprašanje razmerja sil «v družbi», torej «sile, moči ljudskih množic», širokih zavezništev, ki jih uresniči delavski razred. Rastoča moč vojaškega, gospodarskega in birokratskega aparata meščanske države pa nas sili k spoznanju, da ni dovolj niti «pasivna podpora ljudstva», pač pa je revolucija posledica aktivnega posega organiziranih množic. Kako pride do izraza ta aktivni poseg ljudstva, je drugo vprašanje. Ponekod so potrebne oborožene vstaje, ker ni drugih demokratičnih poti. Drugod se revolucionarni prevzem oblasti uresniči s splošno stavko ali drugačno obliko mobilizacije. Tudi Lenin je aprila 1917 mislil na to, v svojih «aprilskih težah». Ko so dani demokratični pogoji za prevzem oblasti preko oblikovanja zavezništev in ljudsko podpora na volitvah, bi nasilje bilo zgolj pustolovščina, pa še ta v nasprotju z ljudskimi težnjami. Primer «rdečih brigad» je zgovoren!

B.K. citira primer Allendejevega Čila, vendar ga postavlja narobe. Res je, da je «Unidad Popular» prišla na oblast po demokratični poti, zrušena pa je bila nedemokratično, z nasiljem. Tu smo se zato vprašali, ali ni bilo tudi v Čilu potrebno širše zavezništvo in aktivno organiziranje ljudskih množic tudi pri spreminjanju državnega aparata. Globoka preosnova čilske vojske bi najbrž bila tedaj koristna, kakor tudi drugačen dialog s katoliškimi množicami.

V Salvadorju podpiramo oboroženo vstajo, ker vemo, da nima ljudstvo možnosti, da bi zrušilo diktaturo po drugačni poti. Podobno smo se komunisti v Evropi (in Italiji tudi) z orožjem borili proti fašizmu. Mislimo, da tudi ta boj ni bil zaman, če imamo danes na razpolago drugačne politične pogoje za uspeh našega boja.

Vemo pa, da bi nas argumenti te vrste (revolucija je nasilna, ali je ni) v bistvu zgolj «razorožili». V blokovski pogojenosti Italije in zahodne Evrope je namreč revolucionarna politika obsojena na propad, če je zasnovana samo na čakanju «ure X», ali pa bi bila povezana zgolj s čakanjem na mednarodno krizo, v kateri bi prevladala SZ? Politika «čakanja», ni naša politika.

4. Drugo pa je vprašanje, ali je potrebno «graditi socializem s silo». Proti komu? Silo proti delavcem? To je pri-

mer Poljske, ko je bila proti delovnim ljudem uporabljena dvojna prisila. V nekaterih primerih so nanje streljali, v drugih pa so bili podvrženi samopašju tistega dela ljudstva, ki je prišel na oblast in se povsem odtujil svojemu razredu, saj je imel do njega razredno antagonistični odnos, ki velja za odnos med delodajalci in delojemalci. Poljski delavec je ustvarjal bogastvo, s katerim ni razpolagal v bistvenih odločitvah. In vendar je v prvih povojnih letih z vsem zanosom obnavljal domovino iz ruševin druge svetovne vojne. Se je mar polenil zato, ker je živel v preobilju? Najbrž je prav narobe: Gierek mu je ponujal potrošniško družbo zahodnega tipa, ker mu ni mogel nuditi oblasti! Mednarodna gospodarska kriza je ustvarila ostalo, sedaj na poljski delavci nočejo proizvajati niti pred puškami. B.K. trdi, da so pod vplivom Cerkve skušali zrušiti oblast in «spremeniti družbeni red». Res bi bilo zanimivo vedeti, kako je mogoče spremeniti družbeni red v državi sovjetskega bloka, ki meji na tri socialistične države, ki ima na svojem ozemlju poleg lastne armade tudi svojetsko, kjer je množica proizvodnih sredstev državna last. Bi mar država vrnila tovarne mrtvim kapitalistom? Kaj pa vse tovarne, ki so bile zgrajene po vojni (teh je 90 odstotkov)? Kako je sploh to mogoče? Resnici na ljubo je «Solidarnost» zahtevala doslej zgolj samoupravljanje, torej večjo oblast delavce v tovarnah in gospodarstvu. Je to protirevolucija? Kaj pa bi se zgodilo, če bi «oblast» (torej PZDP) dala poljskim delavcem samoupravljanje? Morda bi delali bolje kot sedaj, ko imajo puške uperjene v hrbte. Večja odgovornost delavskega razreda pri vodenju države in gospodarstva pomeni več socializma, neme pa zanikanje socializma. Če pri tem sodelujejo tudi poljski verniki, ni nič hudega, nasprotno.

5. Vloga Cerkve na Poljskem. Ne glede na to, da ni marksistično govoriti o cerkvi samo kot ustanovi, če obenem prezremo množico vernikov, to je poljskih delavcev, kmetov, izobražencev, skratka - poljski narod. Ljudstvo ima svoje razredne interese, ne glede na to, če so njegovi člani verni ali ne. Res pa je, da se je vloga cerkvene hijerarhije na Poljskem povečala tudi zato, ker ni bila oblast sposobna neposrednega dialoga z delavci. Nam se zdi neverjetno, da se «komunisti» niso mogli pogovarjati z delavci v tovarnah, brez posredovanja kaplana, škofa ali kardinala.

Priznajmo pa, da si je poljska cerkev pridobila sedanji prestiž tudi zato, ker je v zgodovini odigrala pomembno vlogo. Poljska cerkev, oziroma duhovščina, je doživela podobno usodo kot slovenska duhovščina na Primorskem. Duhovniki so umirali v nacističnih taboriščih in na Poljskem ni bilo škofa Rožmana, niti bele garde. Naj nas torej čudi, da je tako pomembna njena vloga? To priznavajo tudi poljski komunisti. Njihov problem je, kako ponovno pridobiti zapravljen zaupanje. Verjetno pa tega ne bodo dosegli, če bi stopili na pot nasilnega iztrebljanja vere v lastni domovini. Prej

naj se vprašajo, kako to, da se je povsem nenasilno izgubil vpliv PZDP.

6. KPI v svojih ocenah ni bila nepremišljena, kot trdi naš dopisnik. O tem priča poglobljena razprava, ki poteka v naših vrstah. Prepričani smo, da je bila dosledna z vsem, kar je KPI trdila in spoznala doslej. Najbrž pa je to tudi raz-

log, zaradi katerega se B.K. ne strinja s partijo. Kljub temu ga vabimo, naj nadaljuje to razpravo s komunisti, morda bo tudi spoznal, da se angažiranost v boju za socializem ne meri po radikalnosti gesel, pač pa po spremembah, ki jih organizirana ljudska sila uresniči v svoji praksi.

GLEDALIŠKE VESTI

V petek, 26. februarja ob 16. uri Slovensko stalno gledališče prireja v Kulturnem domu v Trstu «Posvet o kulturni politiki gledališča». Vse tovariše, ki jim je pri srcu razvoj kulture pri nas, vabimo, da se udeležijo petkovega posveta, na katerem bo govor o stanju, delovanju in novih razvojnih poteh centralne slovenske kulturne ustanove pri nas.

Lidija Kozlovič je prejela nagrado iz Prešernovega sklada. Kozlovičevi, ki jim je vrsto let v našem gledališču oblikuje umetniško tako skrbno zasnovane, celovite, intenzivne in človeško nepozabne vloge, toplo čestitamo.

Tudi slovensko gledališče v Trstu se je pridružilo letošnjemu vseslovenskemu slavlju. Iz svojega programa za šole je gledališče naštudiralo monodramsko priredbo Levstikovega martina Krpana pod naslovom «Minister Gregor pa nič...» Režiser in prireditelj Levstikovega besedila Jože Babič se je lotil dela s presenetljivo in tudi zanimivo platjo, saj je celotno Krpanovo zgodbo položil v usta cesarskemu birokratu, ministru Gregorju. Ministra je igral ALOJZ MILIČ, ki je bil, kot je kritika to podčrtala «odličen interpret izrazitega, bledega ministrskega birokrata dunajskega dvora». Scenograf predstave je bil Marjan Kravos, kostumi Marija Vidau, vodja predstave Enio Reinhart.

V okviru spominskih proslav ob 40 letnici usmrtnice Pinka Tomažiča in tovarišev je gledališče uprizorilo dramsko lepljenko istoimenskega dramskega prvenca Aceta Mermolje. Z gledališko upodobitvijo tega dogodka, v kateri se štirje naši sodobniki (presunljivo zgodbo podajajo Tone Gogala, ki igra mladega Pinka, Zlata Rodošek kot Pinkova mama Ema, Joško Lukeš ter Adrian Rustja) vžive v čas nastanka fašizma in z njim doživljajo porast terora in težke trenutke duševnega in fizičnega trpljenja, poskuša avtor osvetliti izjemno osebnost doslednega antifašista, zavednega Slovenca in prepričanega komuniste Pinka Tomažiča in njegovih prijateljev in tovarišev. Režiser predstave je Sergej Verč, scena in kostumi Marjan Kravos.

Svojim najmlajšim obiskovalcem je Slovensko stalno gledališče pripravilo «Jurčka» Pavla Golie. Premiera je bila v osrednji dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani, kjer so otroci z navdušenjem in naravnost osupljivo odzivnostjo sledili dogodkom na odru. «Jurčka», ki ga naše gledališče prav te dni igra v tržaškem Kulturnem domu, je realiziral režiser Mario Uršič ob sodelovanju scenografa Demetrija Ceja, kostumografinje Marije Vidau in skladatelja Aleksandra Vodopivca.

PRISPEVKI

Ob poravnavi naročnine so prispevali: Pirc Alojz, Salež, 4.000 lir; Marušič Joško, Slivno, 4.000 lir; Trampuž Franc, Šempolaj, 4.000 lir; Pertot Slavko, Nabrežina, 4.000 lir; Bogatec Viktor iz Križa je prispeval 20.000 lir; Žerjal Zdravko iz Boljunca je prispeval 4.000 lir; Zobec Izidor, 2.000 lir; Kuzmič Jordan iz Prebenege je prispeval 5.000 lir.

Ob poravnavi naročnine so prispevali za sklad DELA naslednji tovariši iz Križa: Tence Nandi 2.000; Košuta Ivan 2.000; Gruđen Giuditta 2.000; Sedmak Alojz 4.000; Ukmar Edi 4.000; Košuta Angel 4.000; Sedmak Pierina 10.000; Katonar Franc 5.000; Švab Zora 1.000; Bandelj Angel 4.000; Sirk Viljem 4.000;

Košuta Ivan 4.000; Kodrič Viktorija 4.000; Sirk Boris 4.000; Košuta Petrina 4.000; Švab Irma 4.000; Tence Albin 2.000; Tence Marija 1.000; Sirk Pierina 4.000.

Za sklad DELA so prispevali še: Sedmak Mari 5.000; Sossi Anica 5.000; Tretjak Karmelo 1.000.

V spomin sestre Katerine prispeva Tence Karla 10.000 lir

V spomin sestre Katerine prispeva Sedmak Francka 5.000 lir.

Ob 17. obletnici smrti tov. Ivana Sulčiča darujejo mama in bratje 10.000 lir.

V spomin tov. Pescatorija prispeva Kodrič Viktorija 5.000 lir.

V spomin na Roberta Hlavat'ja, Marijo Sosič in Milo Sosič, daruje Cena Malalan 15.000 za Delo.

Vsem prisrčna hvala.

Dve tiskovni poročili celice KPI VM

Komunisti tovarne VM za Salvador in za uveljavljanje pravic delavcev

SALVADOR: tragedija nekega naroda ni nikoli daleč

Reagan je še enkrat udaril. Brezbrizen do rastočih notranjih zapletov, nezadovoljen zaradi spodletele propagande za oborožitev, kljub političnim in gospodarskim napetostim z evropskimi zavezniki, Reagan se naslanja na zloglasno kriminalnost CIE kot podporo režimu, ki s svojimi množičnimi pokoli skuša iztrgati svobodo salvadorskemu ljudstvu, podvrženemu izkoriščanju ameriških multinacionalnih in krajevni prednostih družb.

Da bi zakril umore in lažne volitve, ki so jih organizirali v terorju, ameriški predsednik, ki ga vedno bolj kontestirajo celo v ZDA samih, je še enkrat naletel v italijanski vladi na najbolj klasičen primerek hlapčevstva: italijanska vlada je namreč edina evropska vlada, ki še ni uradno obsodila vojaške hunte ubijalca-demokristjana Duarteja. Italijanska KD se je tako razkrinkala in potrdila svoje filoameriško hlapčevstvo, katerega je sicer že pokazala v zvezi z evroraketami (Comiso je edina že potrjena baza v Evropi) ter v zvezi z vojaškim enotami NATO na Sinaju.

Italijanska vlada in zunanji minister, demokristjan Colombo, sta se tako spremenila v tvorca take zunanje politike, kakršne ne odobrava niti večina petih strank in ki povzroča vedno večjo izolacijo te linije: mednarodno politiko, ločeno od ljudske zavesti in od potrebe po avtonomiji italijanskega naroda.

Komunisti obrata VM pozivamo delavce k razmisleku glede posledic vedenja italijanske KD in sistema, ki se vrti okoli nje, za sliko, ki jo svetu daje naša država in za interese, ki jih kaže naš narod do miru, do kooperacije, za premostitev nasprotnih si vojaških blokov in njihove logike, ki zanika popolno istovetnost vseh narodov.

Italijanska vlada mora končno obsoditi Duartejev režim in ameriško vmešavanje v Salvadorju (in po vsej Latinski Ameriki).

Združenje Italija - Čile je začelo kampanjo o informiranju in spoznavanju dejanskega stanja v Salvadorju. V ta namen naproša vse kulturne in politične krožke, italijanske in slovenske demokrate, da dajo na razpolago svoje prostore, v katerih bi lahko projicirali diapoziti-

ve in razdeljevali informativni material, ki bo večidel natisnjen dvojezično.

Namen teh manifestacij je vzbuditi dejansko solidarnost demokratičnih ljudi s salvadorskim ljudstvom, biti pa mora tudi skupna obsodba vojaško-demokratske hunte, ki je odgovorna za njegove množične pokole.

V teh dneh so se na avtomatih in drugod v obratu pojavili številni lepaki izrazito kvalunkvističnega značaja iz katerih se lahko razbere grob antikomunistični duh, delo samozvane «skupine razboritih delavcev».

Le-ti ne najdejo ne časa ne prostora, da bi se posvetili takim problemom s katerimi se soočajo delavci v boju za obnovitev delavskih pogodb. Ignorirajo, ali pa se tako delajo, vladno gospodarsko politiko, ki tlači ramena delavcev s krivičnim davčnim sistemom. Za te «gospode» ne obstajajo problemi, kot so: stanovanje, zdravstvo, družbene ustanove, pokojninska reforma. Nimajo časa niti za eno samo besedo glede problema miru, o pokolih v Salvadorju o napadih na Nikaragvo. Morda so namečili le hinavsko puščico na račun Poljske, seveda so še prej svojstveno strumetalizirali tamkajšnje dogodke, dogodke, za katere smo se komunisti VM takoj jasno opredelili v duhu solidarnosti s poljskimi delavci in s popolno avtonomnostjo političnega mnjenja, kar smo tudi dokazali.

Da so turški demokrati in komunisti žrtve krivičnih procesov in smrtnih obsodb, samo zaradi svojega političnega prepričanja, se zgoraj omenjenih «gospodov» ne tiče. In to je, pravzaprav, njihova logika.

Edina točka, okrog katere se popolnoma strinjajo je okoliščina dvomljivega učinka, da v obratu VM lahko doseže «boljše delavne pogoje in premestitev iz enega oddelka v drugega» samo kdor se vpiše v KPI.

Nahajamo se pred hinavskim spletkarjenjem, ki nam pa daje pravo sliko osebnosti tistih, ki ga izvajajo.

Prisostvujemo involutivnemu procesu samohotnih kvalunkvistov, ki skušajo na vsak način ovirati premostitev razlik med delavci, na podlagi njihove dejanske sposobnosti.

Enotnost pri upoštevanju delavcev je pozitivna točka, vseh komunistov obrata VM, v kolikor so se za to vedno potegovali in so, kot vztrajni opazovalci in v odnosih z direkcijo, vedno nastradali. Sicer pa je naše korektno vedenje v takih primerih že dokazalo, na kateri strani je resnica.

Vsekakor, če bi se izkazalo, da na podlagi (neanonimnih) pričevanj lahko izluščimo resnico, bomo komunisti vedeli, kako moramo ukrepati, v okviru statuta, ki ureja take zaplete.

Če pa bi se izkazalo, da je to samo poskus, da bi se razdrila enotnost med delavci, kot žal že sedaj mislimo, tiste enotnosti, ki smo si jo težko priborili, takrat se bomo komunisti zavzeli za politični boj in realno soočanje med delavci.

Že sedaj pa pozivamo vse delavce VM k pozornosti glede te skupine da ne bo še naprej oškodovala enotnosti v pričakovanju pomembnih bojev.

Nadaljevanje iz prejšnje številke

L'Unita odgovarja Pravdi

S tem se ne postavljamo, kajti takšno ravnanje je za nas nekaj samoumevnega. Vedno smo bili in ostajamo z ramo ob rami z narodi, ki se bojujejo za to, da bi popolnoma samostojno odločali o svoji usodi in o svojem načinu življenja. Smo proti politiki imperializma in vojaškemu vmešavanju od zunaj, ker se zavzemamo za prosto samoodločbo narodov in za njihovo polno suverenost, ter spričo tega nasprotujemo zatiranju njihovih upravičenih teženj. Ta načela so, kar zadeva nas, neločljiva od naše vizije socializma. Prav spričo dejstva, da smo se vedno bojevali in se še bojujemo pod zastavo takšnih načel, smo sprejeli in smo morali sprejeti stališča, ki smo jih objavili v zvezi s poljskimi dogodki. Kaj beden bi bil tisti boj z imperializmom in kaj beden bi bil tisti boj za socializem, ki bi obrambo teh načel v deželah kot sta Poljska in Afganistan prepustil konservativnim silam-imperializma ali tistim reakcionarnim silam, ki so še kako zadovoljne, če lahko kaj takšnega

zlorabijo za to, da te iste vrednote potep-tajo drugod. Načela neodvisnosti in suve-renosti narodov so in morajo ostati ne samo v izjavah, marveč tudi v dejanjih neodtujljiv zaklad delavskega in socialističnega gibanja.

IV.

Popačena in skorajda karikirana je tudi predstavitev splošnejših stališč KPI, ki jo dolžijo, da je njeno stališče »protisovjetsko« in da je prevzela stališča in izjave imperialistov ter »sovražnikov socializma«. Vedno smo zavračali in tudi zdaj zavračamo sleherno prizadevanje, katerega cilj je zanikati izkušnje ZSSR in držav, ki so se uvrstile z njo. Na kikogar ne lepimo žaljivih nalepk. Vendar pa ne moremo dovoliti, da bi drugi takšno metodo uporabili zoper nas.

Čeprav našo kritiko in našo razčlemba socialistične družbe in družbe, ki so njej podobne, v nekaterih delih priznavajo kot hipotetično pravilno, pa ju potem praktično predstavijo kot »prehod v tabor sil, ki se bojujejo proti socializmu«. Ta operacija se opira na izhodišče, ki obravnava svet

kot togo soočanja med dvema taboroma, med katerima je treba izbirati ter ju v celoti sprejeti ali zavreči. Takšno izhodišče se zelo malo sklada s stvarnostjo sodobnega sveta, kjer k socializmu odkritosrčno težijo različne sile, gibanja, narodi, družbeni razredi i nastajajoče države, ki pa se nočejo ujeti v tako poenostavljeno soočanje. Pri tem obstaja gibanje neuvrčenih, ki je pomembna danost sodobnega sveta in ki ga sestavljajo države, ki izjavljajo, da se nočejo uvrstiti v nobenega od nasprotujočih si taborov. Na podlagi poenostavljene in manihejskega obravnavanja se ocenjuje kot sovražno dejanje sleherna kritika in celo sleherna samostojna analiza. V bistvu je trditev takšna: kdor ni z nami, je proti nam. Takšno stališče je v preteklosti že prizadevalo veliko škode stvari socializma in človeštva.

Zasnovo enega samega »realnega socializma«, v primerjavi s katerim naj bi bila sleherna druga zasnova ali program socializma zgolj krinka, je treba odločno zavrniti. Tisti, ki se oklepa takšnega stališča, ne more trditi, da ne poskuša predložiti ali vsiliti nekakšnega »modela«. To, za kar se

zavzema, je vselej politična in ideološka »pravovernost«, ki naj bi bila razglašena s prižnice in ki je privedla do tega, da so se nauki znanstvenega socializma (in posebej nauki Marxa in Lenina) sprevrgli iz živih orodij analize in spoznavanja stvarnosti, ki se spreminja, v dogmatski ideološki sistem, v vračanje h konceptu vodilne države ter k duhu ter želji po nadvladi. Dejansko imamo opravka s prizadevanjem, obnoviti okoli Sovjetske zveze enoten center za svetovno vodenje komunističnih partij narodnoosvobodilnega gibanja. O tem med drugimi pričata tudi ton in besedišče članka v Pravdi, za katerega sta značilna nestrpnost in neprizivnost trditev in ki beži pred analizo dejstev in pred slehernim utemeljenim soočanjem.

Ob koncu bi radi dodali, da se nam zdi čudno in da nam vzbuja skrb dejstvo, da vodstvo KPSZ dokazuje, da se ni nič naučilo iz številnih hudih dejstev in razcepov v preteklosti (od Jugoslavije do Kitajske), dogodkov, ki so hudo škodovali – in še vedno bremenijo – ne samo stvari socializma, miru in svobode, marveč tudi sami Sovjetski zvezi.

Komunist

Ob 80. obletnici velike delavske stavke v Trstu

Trdna razredna solidarnost

V ekonomskem in gospodarskem razvoju Avstro-Ogrske je imel Trst dolgo vrsto let predvsem posredovalno vlogo. Tržaškemu gospodarstvu je bila določena funkcija centra uvoza in izvoza za celotno državno ozemlje. To velja za vso prvo fazo industrializacije, ki se je zaključila leta 1873. Zato je do tega leta igral trgovski kapital v Trstu še dominantno vlogo. V drugem obdobju industrializacije zajame trend investicij tudi Trst. Vse bolj prihaja do veljave veliki nemški bančni kapital, ki se prek dunajskih bank steka tudi v Trst. Z apokaliptičnimi pričakovanji je sprejeta ukinitvev »Tržaške proste cone« (1891), vendar se napovedani infarkt tržaškega gospodarstva ni uresničil. Nasprotno, velike investicije v infrastrukture in v industrijo so pomenile za vse tržaško gospodarstvo nov zagon.

V zadnjih desetletjih pred razpadom Avstro-Ogrske so se vlaganja velikih finančnih sredstev osredotočila na gradnjo infrastrukturnih del ter industrijskih dejavnosti. Kot antagonist tega velikega prodora nemškega kapitala nastopa nekaj časa tržaški trgovski kapital, ki hitro izgublja svoje pozicije in postaja vse bolj nemočen opazovalec prevlade nemškega kapitala, ki gre vse hitreje v

karteliziranje in v direktno kontrolo industrijske proizvodnje. Večje finančne naložbe so sproščale tudi procese vse močnejšega doseljevanja v Trst. Pojav množične inurbacije, zlasti slovenskega elementa, so posledica kompleksnih naravnih in gospodarskih faktorjev in so, potemtakem pojav, ki ga je urejevalo tržišče delovne sile, pogojeno s tržnimi zakonitostmi ponudbe in povpraševanja.

Avstrijska vlada ni torej namenoma doseljevala slovenskega kmečkega elementa v mesto, da bi s tem Trst poslovanila. Doseljevanje je bilo le naravni rezultat tržišča delovne sile, ki je to silo jemalo tam, kjer je bila na voljo v neomejenih količinah – to je med zadolženim slovenskim kmečkim prebivalstvom tržaškega zaledja, ki je prav v zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja doživljalo eno najtežjih kriz agrarnega razslojevanja. Oblike ekonomskega razvoja Trsta od leta 1891 dalje so obnem narekemale tempo izkoriščanja delovne sile in pogojevale njegovo raven. Delovna sila je bila vseskozi podvržena ostrim pogojem izkoriščanja. Kapital je prav nanjo pritiskal v tekmi po čim večjih profitih. Zato so bile grožnje odpusta, nemogoči delovni pogoji ter brutalni pritisk vmesnih slojev vsakdanja stvar.

K vsemu temu je dosti prispevala tudi izredno nizka strokovna in profesionalna raven večine delavskega razreda, saj so bile v Trstu največje potrebe prav po nekvalificirani delovni sili. Veliki nemški kapital se je osredotočil predvsem na gradnjo infrastrukture, velike industrijske obrate pa je puščal začasno v nemar. Če bi šel ta razvoj v obratni smeri, bi se industrija še hitreje razvijala,

kar bi omogočalo proletariatu množičen vstop v tovarno, ter njegovo hitrejše in učinkovitejšo preobrazbo v moderen industrijski proletarijat. Takega masovnega vstopa v tovarno v Trstu ni bilo, saj se je kapital množice doseljenih »nemaničev« razpršil v terciarne dejavnosti.

Težak gmotni položaj delavcev

Velik problem je bil tudi v stalnem naraščanju cen prehranbenih artiklov (30%), konfekcije (40%), stanovanjskih najemnin (50%), kar vse je povečevalo nezadovoljstvo širših plasti delavskega razreda. Kljub temu, da so se ob prelomu stoletja mezde zvišale za cca. 54%, se niso za vse enake. Na vrhu teh izboljšav so seveda najboljše organizirane kategorije delavcev, na repu pa stojijo nekvalificirani. Mezdne izboljšave tudi niso bile dar gospodarjev, ampak sad trdoživih mezdnih bojev tržaškega proletariata, ki je nosil na svojih plečih vso težo razvijajočega se Trsta. Z uveljavljanjem prvobitnih oblik eksploatacije so se ustvarjali profiti velikih nemških družb. Vedno bolj pa se je ta proletarijat, tako z razredno osveščenostjo, ki si jo je pridobival ob stroju, kot s pomočjo organizirane razredne stranke le otreasal vse večjega izkoriščanja. Tako lahko ob začetku tega stoletja opazimo da obstaja v Trstu že organizirana skupina delavcev z visoko razredno in strokovno zavestjo, z občutkom moči, ki jo daje močna delavska organizacija, v velikem industrijskem obratu, ki stavko uporablja kot zadnje sredstvo delavskega boja. Ob tem delu proletariata zasledimo še široke plasti obuboža-

nega delavstva, ki se je največkrat zaposloval v težakih delih pri privatnih družbah, ki še ni imel stalnih korenin v mestu, brez izrazitih znakov razredne zavesti, ter osiromašen lastnih tradicionalnih vrednot. Navsezadnje pa je tu še podproletariat, ki je na najnižji stopnji razredne zavesti in ki so ga sestavljali dninarji in začasno zaposleni. Združitev teh treh komponent tržaškega proletariata je bila poglobljena naloga tržaške razredne stranke ob prelomu stoletja.

Za tržaške socialne demokrate so bile izredno pomembne stavke v letu 1879, ki so v glavnem opravile z anahronističnim izkoriščanjem delavstva. Zaščitna zakonodaja, predvsem pa trdno organizirana delavska stranka, ki je bila v Trstu razdeljena na dve, po narodnosti ločeni frakciji, so pomenile nov korak naprej pri uveljavljanju delavskih zahtev. Do teh bistvenih premikov pa ni nikdar prišlo istočasno za vse sloje in kategorije delavskega razreda. Že prej nakazana diferenciacija v delavskem razredu nam pove da je bil določen sloj delavstva privilegiran pred drugim. Še posebno slabo se je godilo vkrcanim mornarjem, ki niso imeli ne strokovne organizacije, ne politične pozeze s stranko, če ne drugače prav zaradi specifičnosti njihovega dela. Zakonodaja, ki je urejevala njihove prejemke, dopuste, dolžnosti in pravice, je bila zastarala in ni bila v skladu z napredkom, tako tehničnim, kot sindikalnim in političnim.

Vsi ti faktorji so mornarje, še posebno pa kurjače, ki so bili najbolj izpostavljeni izkoriščanju, prisilili, da so se organizirali, ter prek socialnodemokratske organizacije v Trstu tudi postavili svoje zahteve v dokaj obsežnem memorandumu, ki so ga predložili Avstrijskemu Lloydju. Zahteve po izboljšanju njihovega statusa so bile postavljene tudi v dunajskem parlamentu, vendar je vlada popolnoma podprla Lloyd z izgovorom, da so ogroženi splošni interesi.

Nasprotja se stopnjujejo

Uprava paroplovne družbe je še v času, ko so pogovori med obema stranema še tekli in še ni bila oklicana stavka, iskala nadomestne kurjače v drugih jadranskih pristaniščih in zahtevala od pristojnega vojnega ministrstva dovoljenje, da v primeru stavke lahko uporabi vojake vojne mornarice.

Dne 1. februarja 1902 so vsi kurjači zasedenih ladij v tržaškem pristanišču oklicali stavko. Njim so se pridružili vsi mornarji vseh ladij, ki so prihajale v Trst, kar je ohromilo ves pomorski promet v pristanišču. Polarizirale so se tako strani in prizadeti v tem sporu. Na eni strani stojita kot nepopustljiv blok uprava Lloydja ter vlada, na drugi pa stavkajoči in ves Trst s socialnodemokratsko stranko na čelu, ki že od vsega začetka sprejema splošno stavko kot končno obliko tega spora. Odločnost socialističnih voditeljev v tem sporu preseneča, saj se je stranka prvič soočala s tako razsežnimi oblikami razrednega boja, odprte pa so ostajale dileme, kako bo v bistvu reagiral delavski razred, kakšne so rezerve solidarnosti proletariata različnih narodnosti in različne slojevitosti. Na izpit je torej šla celotna koncepcija proletarskega internacionalizma tržaškega delavskega razreda.

Vodstvo Lloydja, upravne oblasti v Trstu in na Dunaju so s svojim početjem dejansko izzvale splošno stavko, saj so po nekajdnevni stavki kurjačev že usposobili vse proge s

pomožnimi delavci in z vojaki puljskega pomorskega garnizona, kar je izničevalo vsa prizadevanja stavkajočih. 12. februarja 1902 so se vodilni stavkajoči tovariši odločili za zaostritev boja ter predlagali, da se postopno vključijo v stavko vsi delavci Lloydovih podjetij, kar je nato naslednji dan preraslo v množično stavkovno gibanje, katerega so sprožili delavci največjih in najpomembnejših tržaških tovarn, ki so v strnjenih vrstah korakali proti mestu ter spotoma vključevali v svoje vrste delavce vseh tovarn, ki so jih dobili na poti. Prek 1.000 delavcev je po postanku v prostorih delavske organizacije nadaljevalo pot proti glavnemu trgu, kjer je bila Lloydova palača. Redarji, policija in vojska so sprevedu onemogočili, da bi prišel na svoj cilj.

Ko se je v mestu razvedelo, da so povorko razbili, so takoj stopili v stavko delavci tržaške luke ter železničarji Južne železnice. V prvem dnevu splošne stavke so proti stavkajočim nastopale le policijske sile, sicer izredno brutalno, niso pa se posluževale strelnega orožja.

Nadaljevali so se pogovori med sprtima stranema, torej med Lloydovimi predstavniki ter socialdemokratskimi voditelji, ki so zastopali stavkajoče. Slednji so izjavili, da bodo v primeru zavlačevanja organizirali splošno stavko. Predlagali so arbitražno komisijo, ki naj zgladi spor. Uprava Lloydja je vse predloge zavrnila ter zahtevala od namestnika, da zagotovi mir in red.

14. februarja 1902. zjutraj so tovarne in delavnice ter prodajalne in mestni promet popolnoma ohromljeni. Kolone stavkajočih so se iz predmestij in iz delavskih rajonov zgrinjale nad center. Tistim, ki niso spoštovali splošne stavke, so demonstranti pobili šipe in razdejali trgovine.

Režim se zateče k nasilju

Oblasti so v odgovor na novonastali položaj poslale na ulico vojsko, ki je zasedla ključne položaje v mestu. Upravne oblasti so pri direkciji Lloydja dosegle, da se je končno sestala arbitražna komisija. Socialistična stranka je ta uspeh sklenila proslaviti na delavskem zborovanju, kjer naj bi delavec pojasnil celotno situacijo. Prek 3.000 delavcev se je nagnetlo v največje tržaško gledališče, še večja množica pa je čakala na razplet skupščine kar pred vrati. Dokaj umirjeni govor Karla Ucekarja ni naletel na kakšno posebno odobravanje. Množica je bila razburjena, slišale so se revolucionarne parole na račun države, Lloydja in gospodarjev sploh. Mirno lahko rečemo, da se je izjalovil poglavitni namen shoda, saj pomiritev duhov ni uspela. Po zaključnem delu zborovanja so se delavci spopadli z vojsko, ki je začela slepo streljati na množico. Obležalo je sedem mrtvih delavcev, števila ranjenih niso nikdar ugotovili.

Naslednji dan 15. februarja 1902 so na mnogih hišah zaplapolale črne zastave. Na delavskem domu je zaplapolala velika rdeča zastava s črnim trakom. Skupine delavcev so krožile po mestu ter zahtevale od hišnih lastnikov, da izobesijo črne zastave. Z druge strani so policijske in vojaške sile te zastave trgale s pročelij tržaških hiš. Temperatura je v mestu naraščala iz ure v uro. Situacija je spet postajala eksplozivna, nezadovoljstvo množice je naraščalo. Na različnih krajih mesta so se spopadli demonstranti in vojska, ki je spet uporabila strelno orožje. Drugi

dan demonstracij je padlo 5 delavcev. Ranjenih niso šteli. Na večer so v mnogih delavskih četrtih demonstranti potrgali plinsko napeljavo ter prižgali uhajajoči plin. Mnoge državne zgradbe so bile poškodovane.

Naslednji dan je v Trst prispela močna delegacija socialno-demokratske stranke iz Dunaja. Sestavljala sta jo V. Ellenbogen in sindikalist A. Hueber. Prišla sta, da bi pomirila duhove, apelirala na strpnost in delavce prepričevala, da je trenutno vsako zaostrovanje brez smisla. V ta namen jima je namestnik dovolil, da skličeta na pol legalne sestanke s tržaškimi delavci, ki naj pomirjevalno vplivajo na zaostreni položaj. Dunajska vlada je namestniku dovolila, da je oklical obsedno stanje. V času stavke in še nekaj dni po njej ni v Trstu izšel noben časopis. Padlo je 14 delavcev, materialna škoda je bila ogromna.

Če bi hoteli oceniti splošno stavko leta 1902 v Trstu ter dati odgovor na vprašanje, kaj je ta stavka pomenila za celoten razredni boj tržaškega proletariata, lahko rečemo, da se je v letih od 1897 do 1902 tržaški proletariati tudi politično formiral. Ob doseženi enotnosti, ki ni bila le verbalna ugotovitev, je skušalo vodstvo tržaških socialnih demokratov izločiti iz svoje srede avtonomistične poskuse visoko kvalificiranega delavstva. Ta težnja je dosegla svoj višek prav v stavki februarja 1902. leta. Tržaški delavski razred je dokazal odločenost za razredni boj in zahtevo po socializaciji razrednih vprašanj. Pod tem geslom so se združili tako kvalificirani delavci, zaposleni v visoko tehnološko razvitih obratih z veliko pogodbeno močjo, kot nekvalificirani težaki in dninarji, ki so bili po pogodbeni moči na dnu sindikalnih dosežkov.

Dogodki, ki so okrvavili Trst v februarju leta 1902, pomenijo višek izraza solidarnosti vsega tržaškega proletariata. Tržaški delavec je ubral pot vse večje socializacije razrednega boja, ki se je prenesel iz fabrike v pristanišče, v terciarne dejavnosti, med kraške dninarje, med slovenske in italijanske »nemaniče«, med zaposlene žene in izkoriščano mladež, torej med najširše sloje socialno najbolj ogroženega in obubožanega tržaškega prebivalstva, ki je bilo po svojem izvoru slovensko in ki se z meznimi in razrednimi oblikami boja še ni seznanilo. Z enim zamahom je tržaški delavski razred znal povežati izkušnje celotnega gibanja, ki se je razvil v letih od 1897. do 1902., ter prehodil nelahko pot do množične proletarske enotnosti v obrambo interesov najbolj izpostavljenih in najbolj izkoriščanih delovnih plasti. Takšne enotnosti ne zasledimo več do propada Avstro-Ogrske.

mag. Boris GOMBAČ

DELO - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor ALBIN ŠKERK
Ureja uredniški odbor
Odgovarja FERDI ZIDAR
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 76.48.72, 74.40.47
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24.36
Poštni tekoči račun 11/7000
Letna naročnina 6.000 lir
Tisk: Tipo/lito Stella snc
Ulica Molino a Vento 72 - Trst